

A templomban nt. Szilágyi Lőrinc örmény plébános fogadta a vendégeket, beszédében a hitközösségről szólt, majd dr. Magyar Sáska Zsolt a templom építésének történetét ismertette

ft. msgr. Portik-Hegyi Kelemen főesperes-plébános kért áldást az egybegyűltekre. A legszentebb imánk előbb magyar nyelven, aztán örményül hangzott el

Áder János koszorút helyezett el Czetz János honvédtábornok emléklakettjénél

A helyi örmény asszonyok az örmények hagyományos édességével, dalauzival is megkínálták a vendégeket, az egyházfők, önkormányzati képviselők jelképes ajándékot adtak át a köztársasági elnöknek

Gyergyószentmiklósi látogatásának utolsó állomásaként a Petőfi- és Kossuth-szobor talapzatán helyezett el virágot Áder János. Hitvese, Hercegh Anita ez idő alatt a Szent Anna Otthonba látogatott, ugyanis a keresztstülő program keretében két, az otthonban nevelkedő kislányt támogatnak. Az esti órákban indult Kolozsvárra a küldöttség.

Gyarmati Béla

Az erzsébetvárosi Lukácsok aranybányái

(2., befejező rész)

Lukáts Lukács számára valószínűleg az adta a szabad tőkéje bányákba fektetésének ötletét, hogy a sógornője családja aranybányászattal foglalkozott: egyik sógornője ugyanis Schafkovits lány volt, és a bányaművelés történetének feljegyzései szerint „A Péter Pál tőszomszédságába eső botesi Jakab és Anna bányászat eredete nem vihető fel a rómaiakig. Ezt 1805-ben nyitotta¹ a Schafkovits család”. (Slafkovits/Schafkovits Jakab 1789-ben zalatnai tanácsnok volt.)

A Schafkovitsok kapcsán fentebb említett „Lukáts Lukács-féle Péter–Pál bánya” Zalatnától északra, légvonalban mintegy 12 km-re, a Vulkoj/Korábja hegy északi oldalán terült el. Ez a bánya elismerően igen szép, jellegzetesen világos színű aranyércet szolgáltatott. (Feltehetően innen származott az 1. ábrán látható ékszer anyaga.) A bánya közelében római temető maradványaira bukkantak, azokra a feliratos sírkövekre, amelyeket erzsébetvárosi Lukáts Lukács legkisebb fia, Mihály építtetett be zalatnai háza falába úgy, hogy feliratuk látható maradjon. (Talán innét származtatható Lukács Béla régészeti érdeklődése, aki több ezirányú cikket is írt.)

A Péter–Pál bánya három nemzedéken keresztül kapcsolódott a Lukácsok történetéhez. Bár elsőként a családból Lukáts Lukács szerezte meg, a családi emlékezet mégis Lukács fiához, Dávidhoz kö-

¹ A fakóérc réz, ezüst, illetve higany előállítására alkalmas kevert összetételű érc volt, az iranyezüst pedig az akkor nemrég éppen Zalatna környékén felfedezett tellur ércének a korabeli magyar elnevezése.

tötte. Lukács Dávidtól a bánya vezetését az ő fia, László (Lukáts Lukács unokája, a későbbi miniszterelnök) vette át. László külföldi részvénytársaságba vitte be a bányát, aminek a főrészvényese lett. (A francia részvényekkel működő bucsumi vállalat 1884-ben egyetlen szerencsés napon 7000 forint nyereséget hozott a tulajdonos Lukáts családnak!) Ugyanakkor a családi emlékezetből kiesett az, hogy Lukáts Dávid más bányát is birtokolt: Zalatnától mintegy 5–10 km-re északnyugatra, Trâmpoiele környékén „vaskovand” bányája is volt. A vaskovand az arannyal kevert pirit magyarított neve volt, ami azon a környéken nagy mennyiségben előfordult és a belőle nyerhető kén, illetve kénaszv révén sokáig számtalan vegyi anyag gyártásához szolgált hasznos alapanyagul. Nem véletlen, hogy Trâmpoiele magyar neve *Kénesd!* (A vaskovand, vagy kénkovand mai neve pirit, aminek a Zalatna-környéki bányászataról a millennium táján így írtak: „A vaskovand tartalma 44–50% kén, sok

Kincstári aranyüző Verespatak-Torkán a vasút mellett (Csíky Lajos felvételei a Verespatak és környéke c. könyvből)

vas, kevés réz, ezüst és arany. Oly tömzsek is fordultak elő, melyek aranyban gazdagok voltak ; épen ezért a most is látható nagy üregeket régebben, mikor a vaskovand iparilag nem volt értékesíthető, az aranyért fejtették ki. Ma a zalatnai vaskovand-ipar-részvénytársaság birtoka e bánya, melynek terményei (évenként 4–600 vasúti kocsi) a brassói kén-sav- és műtrágyagyárba szállítatnak, honnan a kén-sav a petroleumfinomítóba és a posztógyárakba, a műtrágya pedig a czukorrépatermesztő vidékekre kerül.”)

Erzsébetvárosi Lukáts Lukács neve a Zalatna-környéki aranybányászatot említő szakirodalomban számtalan apró utalásban bukkan elő. Sajnos, Lukáts Lukács öreg napjairól nincs közvetlen adatunk. Azt tudjuk, hogy a bányaigazgatást később az a Dávid fia vitte tovább, akinek a neve a családi emlékezetben elválaszthatatlanul összeforrott az aranybányászat-tal. Valószínűnek tűnik, hogy Lukács élete delén túljutva, tán 1849-ben adta át a vezetést Dávid fiának, amikor a meglehetősen zűrzavaros zalatnai helyzetben fiatalabb, teherbíróbb vezetés látszott kívánatosnak. Így, mire ükanyám, a Dávidnál 11 évvel fiatalabb Róza húga a családi hagyományokat saját gyermekeinek – köztük dédapámnak – elmesélte, addigra már régóta nem édesapja, hanem Dávid bátyja volt az aranybánya gazdája – így kapcsolódhatott össze a zalatnai aranybányászat emléke a családi hagyományban Lukács Dávid nevéhez. Lukács Dávid élete vége felé átadta a bányaigazgatást fiának, Lukács Lászlónak (aki a családi üzem vezetéséért feladta győri jogakadémiai professzori státusát!), de Róza ükanyám ezt már nem érte meg. Lukács László tíz évig sikeresen vezette a család bányaeérdekeltségeit, miközben országgyűlési képviselő

Nagycsetátyé római aranybánya

is volt. Az országos politikában elmélyedve a bányával kapcsolatos jogait előbb bérbe adta, majd 1893-ban részvénytársaságba vitte. Egy bányászati szakcikk így írt Lukács László Zalatna-környéki bányáinak kései korszakáról: „A Lukács László úr önmagyméltósága tulajdonában levő „Péter és Pál bányatársulat” művein a bérlők 1912-ben 5,5 kgr. aranyat termeltek 12 364 K értékben és 7711 q zúzócet váltottak be 5714 K értékben.”

A bányák működtetéséhez igen nagy tőkére volt szükség, amit egyedül még egy Lukács se vállaltatott magára, már csak azért sem, mert a megtérülés bizonytalan és időben egyenetlen volt. (Pedig a zalatnai kortársak szemében a Lukácsok testesítették meg a gazdagságot, amit a korabeli szólás így őrzött meg: „gazdag, mint egy Lukács !”) Már igen korán kialakult a bányatársulati rendszer, ami a részvénytársulati tulajdonforma egyik változata volt. Egy-egy vagyonszámba vállalkozó 4–5 bányatársulatban is tag volt. A bányatársulati tagság egyfelől lehetővé tette egyéb pénzkereső foglalkozások űzését is – akár postamesterként, akár pénzváltóként, akár másként –, másfelől kiegyenlítette az egyes bányák hozamainak ingadozásából származó veszélyeket. A bányatársulatok maguk kö-

zül, a nagyobb tulajdoni hányadú résztulajdonosokból választották az igazgatósági tagokat és magát a társulatvezető igazgatót. Ilyen bányatársulati igazgató volt más-más időszakokban, különböző bányatársulatokban Lukács Lukácson kívül a fiai, János, Mihály, továbbá Dávid és később ennek fia, László.

A Magyar Királyság 1880-as évi hivatalos bányakatasztere szerint a Boteși hegyen, Bucsum községben a „Jakab és Anna Bányatársulat” által művelt „arany-, ezüst-, fakőércz- és iranyezüstbánya” bányatársulati igazgatója: „Lukács János, Zalatnán” volt. A hivatalos bányajegyzék szerint: „átlagos évenkénti termelés: 12–13 kg arany, 16–18 000 frt értékkel, kohótermesztmények értéke 5000 frt.”. János öccsének, Mihálynak a bányaeérdekeltségéről ugyanitt így olvashatunk: „Arany- és ezüstbánya Faczebányán (Alsó-Fehérmegye, Zalatna); 9 bm. (~40,5 ha), 0,60 kilom. szállítópálya, 50 bányakocsi, 7 gőzkazán, 4 gőzgép, 2 szállítógép, 1 vízemelő-, 2 szeleltetógép (szellőztető), 2 zúzómű. 4 egyéb gép. Tulajdonos: Allerheiligen bts. Nagy-Almásón (Zalatna). Igazgató: Lukács Mihály Zalatnán” és „Arany- és ezüstbánya Nagy-Almásón, Hunyadmegye, Faczebánya, Trimpoele községekben,

Magánbányák aranyzúzó

Alsó-Fehérmegye (Zalatna), tulajdonos: Alexy György Zalatnán; meghatalmazott: Lukács Mihály Zalatnán.” Az elszórt adatok arra engednek következtetni, hogy a Lukácsok Zalatna környéki bányaeérdekeltségei a XIX. század vége felé mind Lukács László kezébe kerültek, aki egy ideig részvényesként, majd főrészvényesként folyt bele a bányaiügyekbe, azonban utóbb már Budapesten élt és mélyen elmerült az országos politikában.

Lukács Lukács sikere ösztönözhetett Lukács Tódor Simont (Lukács Béla atyját) is egy bányatársulatba való befektetésre: a verespataki Szent Kereszt bányatársulat 1845-ös alapításának jegyzőkönyvében szerepel Lukács Th(eodor) Simon neve is. (Az adminisztráció akkor is lassan működött: mire a bányatársulat ügye rendeződött, Simon és családja – az egyetlen Béla kivételével – már évek óta a preszákai tömegsírok egyikében nyugodott...)

Egész Zalatnán és környékén hallatlan izgalmat keltett, amikor a bucsumi Péter-Pál bányában „1857-ben egy nap alatt 20 kilogram aranyat termeltek”. (Ez a szokásos termelés mellett több mint kéthavi mennyiségnek felelt meg – egyetlen nap alatt!) A közvélemény úgy tudta, hogy „Ebből a bányából gazdagodott meg ... Lukáts Lukács zalatnai kereskedő”.²

Az aranybánya-üzemeltetés azonban sosem volt veszélytelen! A korabeli ve-

² Mára már tudjuk, hogy ez tévedés: a Lukács családnak a saját korában híres gazdagságát már száz évvel korábban, Moldvában meg alapították. A család gazdagsága – az erzsébetvárosi és gyergyószentmiklósi templomok építése kapcsán tett jelentős áldozatvállalásai alapján, amihez hasonlóan Zalatnán már nincs semmi nyom –, valószínűleg a XVIII. század közepe táján állott a csúcson.

szélyeket tanúsítja az a hivatalos tudósítás, amely szerint: „a Péter Pál aranyteléréből 1816-ban mintegy 17 000 frt értékű aranyat raboltak el az oláhok”. A bányák és főleg a kohóművek 1848–49-ben is iszonyú pusztítást szenvedtek el³, aminek kivizsgálására császári biztost küldtek. Úgy látszik, hogy az aranyvonzereje később is ellenállhatatlan volt, ezért lassanként újraindult a kitermelés, immáron német, illetve francia tulajdonú részvénytársaság irányításával. A vonzás nem csak a tökére gyakorolt vonzást: „A (bányát üzemeltető) franciakat 1886. március 1-én éjnek idején a bucsumi haramiák megtámadták s a pápa vezetésével(!) mintegy 32 kilogramm aranyat raboltak el tőlük.” Ekkor ükanyám nagyfia, aki utóbb dédapám lett, már Budapesten volt boldog ifjú házas. Aztán jött a világháború az addig soha nem tapasztalt mértékű inflációval⁴, majd a kommun és Trianon, amikre mind nyugodtan mondhatjuk, hogy az erzsébetvárosi Lukácsok számára a móc haramiák által elköve-

³ A zalatnai eseményekről, beleértve történelmi előzményeiket és családi következményeit, majd külön kell szólni...

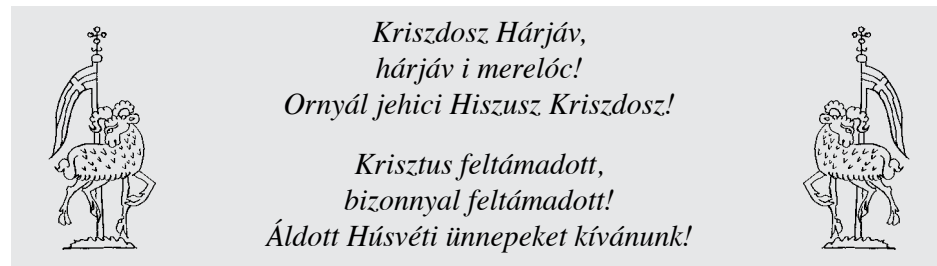
⁴ Az I. világháború végére a pénz eredeti értékének 1/17 500-ad részére esett, így a bányák működtetéséhez nélkülözhetetlen forgótőkék teljesen ellillantak!

Verespatak látképe a Kirnyikkal háttérben

tetteknél sokkal nagyobb rablások voltak. Erről az időszakról már nincs családi emlékün, mert Budapestre áttelepült dédszüleimnek az erdélyi rokonsággal egykor volt kapcsolata addigra megszakadt. Mára az egykor Zalatnán élt erzsébetvárosi Lukácsok aranybányái a leszármazottak számára csupán keserűes emlékké váltak.

Talán nem túlzás azt mondani, hogy számunkra az aranybányákénál is fontosabb a zalatnai nemzedék által átélte '48–'49-es események emléke. Ha azonban nem csak a tudatlanság által táplált gyűlölködést akarjuk ápolgatni a szívünkben, akkor meg kell ismernünk a tragikus események fontosabb előzményeit is, ezért Lukács Róza zalatnai szereplésének felidézése előtt (egy következő beszámolóban majd) át kell tekintenünk a „zalatnai vérengzés” történelmi előzményeit is.

*Kriszdosz Hárjáv,
hárjáv i merelóc!
Ornyál jehici Hiszusz Kriszdosz!*

*Krisztus feltámadott,
bizonyal feltámadott!
Áldott Húsvéti ünnepeket kívánunk!*

Húsvét ünnepe közeleg

Április hónap nagyobb része idén a nagybőjtben telik. Ebben az évben a három nagy jánosi eseményt olvassuk, a számariai asszony találkozását Jézussal, a vakon született meggyógyítását és Lázár feltámasztását. Felfedezzük a lelkünkben fakadó élő vízforrást, a kegyelem áradását. Elindulunk mi is Jákob kútjához, hogy találkozzunk Jézussal, és elmondjuk másoknak, amit közelében megtapasztaltunk. Megvizsgáljuk, mi akadályozza látásunkat, nem éppen a fizikai, sokkal inkább a lelki látásunkat. Szemléljük Jézust, aki a feltámadás és az élet.

Túrmezei Erzsébet

Húsvéti híradás

Látsz halott arcot és hulló virágot:
mindenütt a halál hatalmát látod,
és gyászod terhét roskadva viszed,
ha nincsen húsvéti hited.

Ha sír a gyász, a bánat mi vigasztalna más:
a Krisztus él, feltámadt, és van feltámadás!
A sötét felhő szélén áttör a napsugár,
mert győzött Ő, az Élet!

Új élet útja vár.
Miért nem emeled fel könnyes arcod?
Miért vívod mindig egyedül a harcot?
Soha nem talál békét a szíved,
ha nincsen húsvéti hited.

Szólj, diadalmas ének, mint boldog híradás
a bánkódó szíveknek, hogy van feltámadás!
Az élő Megváltóra ki egyszer rátalált,
a nagy Vigasztalóra, nem retteg sírt, halált!

Nem hallok a Feltámadott hívását?
Nem hallok igéjét, vigasztalását?
Ő minden benne hívón segített!
Mért nincsen húsvéti hited?

Szólj, diadalmas ének, és szárnyalj, mint a szél!
Szállj északnak és délnek, és hirdesd: Jézus él!
Az élő Krisztus Jézus jár velünk szüntelen.
Ha szent nyomába lépünk, mienk a győzelem!

Így készülve ünnepelhetjük a feltámadás ünnepét.

Húsvét a megújulás ünnepe is. A megújulást segítheti elő a genocídium ünneplése (április 24, 17.30) és a bíboros úr látogatása a lelkészségen (június 22.). Tegyük fel a kérdést, hogyan készülünk fel a genocídium 100. évfordulójának megünneplésére? Minden kerek évforduló lehetőséget ad arra, hogy megvizsgáljuk, hol járunk, merre tartunk, min kellene alakítani, formálni. Az ideai Húsvét, a feltámadás ünneplése, legyen kezdete az évforduló előkészítésének! Ez ne csak megemlékezések szervezését jelentse, hanem leginkább egy belső megújulást, vagy belső megerősödést!

Áprilisban és májusban is szeretettel hívom a testvéreket a szentmisékre az Orlay utcába.

április 2. 17.00 szerda esti beszélgetés
április 20. húsvétvasárnap
április 24. 17.30 ünnepi szentmise a genocídium emléknapján, előtte 17 órakor az Örmény Genocídium kiállítás megnyitóját a templom előterében
április 27-én nem lesz szentmise
május 7. 17.00 szerda esti beszélgetések
június 3. 17.00 szerda esti beszélgetések
június 8. pünkösdvasárnap
június 22. 16.30 Világosító szent Gergely ünnepe, a szentmisét (római rítusban) Dr. Erdő Péter bíboros úr mutatja be.

Fülöp Ákos adminisztrátor